



Archeologisch bureauonderzoek & Inventariserend
Veldonderzoek, verkennende fase

**Prins Willem III plein 4, Ter Heijde
Gemeente Westland**

IDDS Archeologie rapport 1986

Colofon

Projectnummer	50900317
OM-nummer	4545975100
In opdracht van	Weboma
Auteur	drs. S. Moerman
Redactie	dr. A.W.E. Wilbers
Versie	1.2
Status	concept

Goedkeuring

M. Burger	Gemeente Westland	
-----------	-------------------	--

© IDDS Archeologie
Noordwijk, juni 2017
ISSN 2212-9650

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

NOORDWIJK (hoofdkantoor)

's-Gravendijkseweg 37
Postbus 126
2200 AC Noordwijk

T 071 - 402 85 86
info@idds.nl
www.idds.nl

VEENENDAAL

T 0318 - 69 00 22

BREDA

T 076 - 548 66 20

HOOGVEEN

T 0528 - 72 22 29

SEVENUM

T 077 - 467 05 86

www.idds.nl

SAMENVATTING:

In opdracht van Weboma heeft IDDS Archeologie in mei 2017 een archeologisch bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek (IVO), verkennende fase, uitgevoerd aan het Prins Willem III Plein 4 in Ter Heijde, gemeente Westland. De aanleiding voor dit onderzoek is de geplande sloop van de huidige bebouwing en de realisatie van een appartementencomplex.

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat in het plangebied waarschijnlijk Jonge duinafzettingen (Laag van Den Haag) voorkomen met daaronder Oude duinafzettingen (Laag van Ypenburg) op afzettingen van de Gantel. Voor de Jonge duinafzettingen geldt een lage archeologische verwachting. Hoewel het dorp Ter Heijde een lange geschiedenis heeft, ligt het pas sinds ongeveer 1720 op de huidige locatie. Daarvoor was het plangebied onontgonnen duingebied. In de 20^e eeuw is het dorp twee maal nagenoeg volledig afgebroken en weer opgebouwd. Ook daarna hebben nog sloop- en herbouwwerkzaamheden plaatsgevonden in het plangebied. Resten van de bebouwing uit de 18^e en 19^e eeuw worden daarom niet meer verwacht.

In de Oude duinafzettingen kunnen nog oude maaiveldniveaus voorkomen. Uit het AMK-terrein van de Waterleidingduinen, gelegen vanaf 680 m ten noordoosten van het plangebied, zijn archeologische resten vanaf de IJzertijd tot in de Late Middeleeuwen bekend. Onderzoeken net ten zuidwesten van dat AMK-terrein, op campingterrein Molenslag, hebben nederzettingen uit de IJzertijd en Merovingische tijd opgeleverd en bovendien aangetoond dat de begrenzing van het AMK-terrein niet nauwkeurig is. Ook in het plangebied kunnen daarom archeologische resten voorkomen in de Oude duinafzettingen. Het kan gaan om resten van bewoning, begraving en landgebruik die dateren vanaf het einde van de afzetting van de Gantel Laag (ca. 50 voor Chr.) tot in de Late Middeleeuwen. Op basis van de onderzoeken op Molenslag kunnen deze resten voorkomen vanaf een niveau van ongeveer 2,50 m +NAP (ca. 1,4 m –mv).

De Gantel afzettingen waren naar verwachting niet gunstig voor bewoning. Archeologisch onderzoek heeft uitgewezen dat de bewoning in de prehistorie zich concentreerde op de strandwallen, zoals op het Monsterse Geestje.

Het veldonderzoek heeft de verwachtingen uit het bureauonderzoek bevestigd. Er zijn vier niveaus aangetroffen in het Oude duinzand waarvoor een hoge archeologische verwachting geldt voor de periode Romeinse tijd – Late Middeleeuwen.

Nr	Omschrijving	Diepte –mv	Diepte +NAP
1	Vegetatieniveau	260-270 cm	1,4-1,3 m
2	Vegetatieniveau	190-210 cm	2,1-1,9 m
3	Vegetatieniveau	150 cm	2,5 m
4	Onder A-horizont	60-100 cm	3,4-2,9 m

Tijdens het onderzoek is geconstateerd dat het plangebied een hoge archeologische verwachting heeft vanaf een diepte van 60 à 100 cm –mv (3,4 à 2,9 m NAP). Rekening houdend met een veiligheidsmarge van 20 cm wordt bij graafwerkzaamheden die reiken tot 40 cm –mv (3,6 m NAP) of dieper vervolgonderzoek geadviseerd.

INHOUDSOPGAVE:

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET PLANGEBIED.....	4
1. INLEIDING	5
1.1. Onderzoekskader	5
1.2. Doel- en vraagstellingen van het onderzoek	5
1.3. Ligging van het plangebied.....	5
2. BUREAUONDERZOEK	7
2.1. Werkwijze	7
2.2. Geologie, geomorfologie en bodem	7
2.3. Archeologische en ondergrondse bouwhistorische waarden	9
2.4. Historische situatie en mogelijke verstoringen	10
2.5. Huidig landgebruik	13
2.6. Gespecificeerd verwachtingsmodel	13
3. VELDONDERZOEK.....	14
3.1. Onderzoekshypothese en onderzoeksopzet	14
3.2. Werkwijze	14
3.3. Resultaten.....	14
3.4. Interpretatie.....	15
4. CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN	17
4.1. Aanbevelingen	18
LITERATUUR EN KAARTEN	19
LIJST VAN AFKORTINGEN EN BEGRIPPEN	20
BIJLAGEN	
1. Topografische kaart	
2. Archis-informatie	
3. Boorlocatiekaart	
4. Boorbeschrijvingen	
5. Periodentabel	

Administratieve gegevens van het plangebied

<i>Toponiem</i>	Prins Willem III plein 4
<i>Onderzoekmeldingsnummer</i>	4545975100
<i>Plaats</i>	Ter Heijde
<i>Gemeente</i>	Westland
<i>Kadastrale aanduiding</i>	Monster F 1510
<i>Provincie</i>	Zuid-Holland
<i>Coördinaten</i> Centrum Hoekpunten	71.350/449.860 71.352/449.883 (N) 71.371/449.856 (O) 71.337/449.842 (Z) 71.330/449.859 (W)
<i>Oppervlakte plangebied</i>	945 m ²
<i>Onderzoekskader</i>	Bestemmingsplanwijziging
<i>Uitvoerder</i>	IDDS Archeologie Contactpersoon: mevr. S. Moerman Postbus 126 2200 AC Noordwijk (ZH) Tel: 071-4028586 E-mail: smoerman@idders.nl
<i>Bevoegde overheid</i>	Gemeente Westland Contactpersoon: mevr. M. Burger Postbus 150 2670 AD Naaldwijk Tel: 0174-673043/06-53986564 E-mail: mburger@gemeentewestland.nl
<i>Beheer en plaats van documentatie</i>	IDDS Archeologie, Noordwijk
<i>Uitvoeringsdatum veldwerk</i>	30-05-2017

1. Inleiding

1.1. Onderzoekskader

In opdracht van Weboma heeft IDDS Archeologie in mei 2017 een archeologisch bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek (IVO), verkennende fase, uitgevoerd aan het Prins Willem III Plein 4 in Ter Heijde, gemeente Westland. De aanleiding voor dit onderzoek is de geplande sloop van de huidige bebouwing en de realisatie van een appartementencomplex. Hiertoe moet het bestemmingsplan worden gewijzigd. Gegevens over de funderingswijze van het appartementencomplex zijn nog niet beschikbaar, maar er is geen kelder voorzien waardoor voor de diepte van de bodemverstoring wordt uitgegaan van een standaard maximale verstoringsdiepte van 2,0 m onder maaiveld. De kans bestaat dat eventueel aanwezige archeologische waarden hierdoor verstoord dan wel vernietigd zullen worden.

Op het geldende bestemmingsplan “Kern Ter Heijde” ligt het plangebied in een zone met dubbelbestemming Waarde – Archeologie 3. Deze bestemming geldt voor de hele dorpskern en houdt in dat bij bouwplannen groter dan 500 m² en dieper dan 50 cm archeologisch onderzoek noodzakelijk is. Bij de bouw van het geplande appartementencomplex zullen deze grenzen worden overschreden.

1.2. Doel- en vraagstellingen van het onderzoek

De doelstelling van het bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied. Dit gebeurt aan de hand van bestaande bronnen over bekende en verwachte archeologische waarden binnen het plangebied. Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het toetsen en zo nodig aanvullen van de gespecificeerde verwachting. Daarnaast wordt inzicht verkregen in de vormeenheden van het landschap in het plangebied, voor zover deze vormeenheden van invloed kunnen zijn geweest op de bruikbaarheid van de locatie door de mens in het verleden. Op basis van de resultaten van het onderzoek kunnen kansarme zones van het plangebied worden uitgesloten en kansrijke zones worden geselecteerd voor behoud of voor vervolgonderzoek. Om deze doelstelling te kunnen realiseren, wordt op de volgende vragen een antwoord gegeven:

- Wat is de fysiek-landschappelijke ligging van de locatie?
- Hoe is de bodemopbouw in het plangebied en in welke mate is deze nog als intact te beschouwen?
- Bevinden zich archeologisch relevante afzettingen in het plangebied? Zo ja, op welke diepte ten opzichte van het maaiveld en het NAP?
- Wat is de specifieke archeologische verwachting van het plangebied en wordt deze bij het veldonderzoek bevestigd?
- Hoewel niet het doel van een verkennend booronderzoek, kunnen er toch archeologische indicatoren worden aangetroffen. Indien deze worden aangetroffen, dan gelden tevens de volgende vragen: wat is de verticale en horizontale ligging van de aangetroffen indicatoren, wat is de datering en wat is de invloed van deze vondsten op de archeologische verwachting van het plangebied?
- In hoeverre worden eventueel aanwezige archeologische waarden bedreigd door de voorgenomen bodemverstorende werkzaamheden?

Het archeologisch bureauonderzoek en het inventariserend veldonderzoek zijn uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.3 (Centraal College van Deskundigen 2013) en het Plan van Aanpak (PvA; Moerman 2017).

Voor de in dit rapport gebruikte geologische en archeologische tijdsaanduidingen wordt verwezen naar Bijlage 5. Afkortingen en enkele vaktermen worden achterin dit rapport uitgelegd (zie lijst van afkortingen en begrippen).

1.3. Ligging van het plangebied

De ligging van het (her) in te richten gebied, ofwel het plangebied, is weergegeven in Bijlage 1. Het plangebied wordt begrensd door de Evertsenstraat in het noordwesten, de Karel Doormanweg in het westen, de Van Luikstraat / Prins Willem III plein in het zuiden en bebouwing in het oosten. Het plangebied heeft een oppervlakte van ongeveer 945 m² en een gemiddelde maaiveldhoogte van 3,9 m

+NAP. De exacte ligging en contouren van het plangebied zijn nader weergegeven in Bijlage 3 en Figuur 1.

Om tot een gespecificeerde verwachting voor het plangebied te komen, is niet alleen gekeken naar bekende gegevens over het plangebied zelf maar ook naar de omgeving. Voor het totale onderzochte gebied, oftewel het onderzoeksgebied, is als begrenzing een straal van 700 m rondom het plangebied gekozen. De straal van 700 m is dusdanig gekozen dat diverse in het duingebied uitgevoerde archeologische onderzoeken worden bekeken.



Figuur 1: Het plangebied op een recente luchtfoto (bron: PDOK).

2. Bureauonderzoek

2.1. Werkwijze

Tijdens het bureauonderzoek zijn gegevens verzameld over het onderzoeksgebied. Er is gekeken naar bekende archeologische en ondergrondse bouwhistorische waarden, uitgevoerde archeologische onderzoeken, de fysieke kenmerken van het oude en huidige landschap en naar informatie over bodemverstoringen. Er is gebruik gemaakt van de verwachtingskaart van de gemeente Westland en van het Archeologisch Informatie Systeem (Archis3) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Aanvullende historische informatie is verkregen uit beschikbaar historisch kaartmateriaal, waaronder het Minuutplan van begin 19^e eeuw (beeldbank.cultureelerfgoed.nl) en enkele historische topografische kaarten (www.topotijdreis.nl). Tevens is gekeken naar mogelijk militair erfgoed in het plangebied (landschapinnl.nl/bronnen-en-kaarten/militaire-landschapskaart; ikme.nl).

Om inzicht te krijgen in de opbouw en ontwikkeling van het landschap is onder andere gebruik gemaakt van de bodemkaart van Nederland (Alterra 2005) en de geomorfologische kaart van Nederland (Stichting voor Bodemkartering 1983). Daarnaast is gebruik gemaakt van het Actueel Hoogtebestand van Nederland (AHN3; www.ahn.nl).

Voor informatie omtrent bodemsaneringen en ontgrondingenvergunningen is het Bodemloket (www.bodemloket.nl) geraadpleegd. Om de ligging van kabels en leidingen in het plangebied te bepalen, is een KLIC-melding gedaan. Deze gegevens zijn aangevuld met informatie uit onderzoeksrapporten en achtergrondliteratuur (zie literatuurlijst).

2.2. Geologie, geomorfologie en bodem

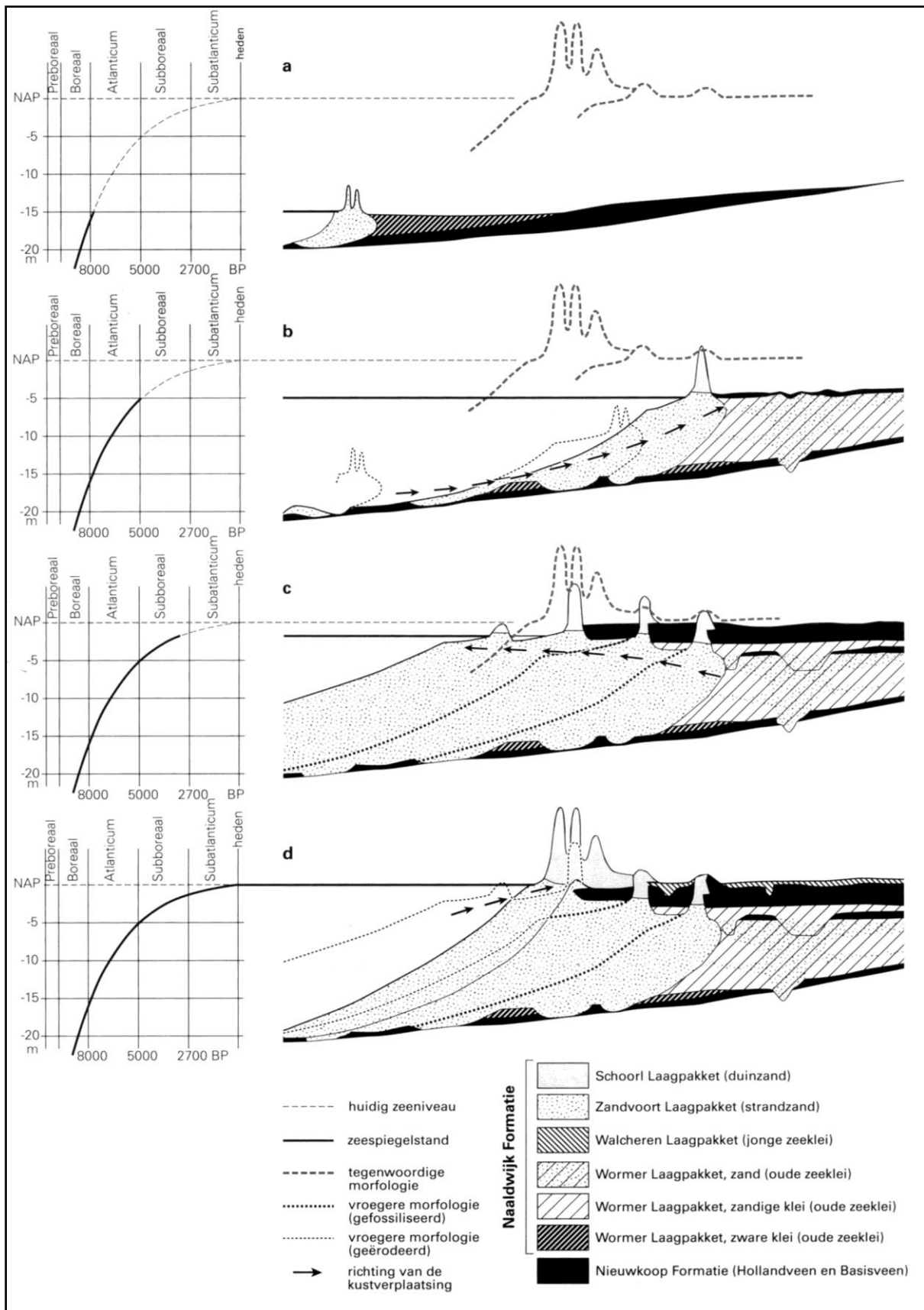
2.2.1. Ontstaansgeschiedenis landschap

Het plangebied is gelegen in het Hollandse duingebied (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2009). Dit duingebied omvat het huidige strand, alle strandwallen, -vlakten en de duinen die aan de oostzijde van het strand voorkomen in Noord- en Zuid-Holland (Berendsen 2005). Aan de zeezijde komen de buitenduinen voor, die ook wel de jonge duinen worden genoemd. Verder landinwaarts liggen de lagere en minder reliëfrijke oude duinen.

Het ontstaan van het duingebied, schematisch weergegeven in Figuur 2, is sterk gerelateerd aan de zeespiegelstijging gedurende het Holoceen (vanaf circa 9500 voor Chr.). Tijdens een periode van relatief snelle zeespiegelstijging die tot circa 4500-4000 voor Chr. duurde, bestond de kust van Nederland uit een uitgebreid waddegebied met zandbanken en -platen die gescheiden werden door grote getijdegeulen. Dit waddegebied werd gedeeltelijk afgeschermd van de open zee door een reeks eilanden. Deze eilanden en het waddegebied werden als gevolg van de alsmaar stijgende zeespiegel geleidelijk omgewerkt en steeds verder naar het oosten verplaatst (Figuur 2a en Figuur 2b).

Vanaf 4500-4000 voor Chr. nam de stijging van de zeespiegelstand sterk af en kwam de oostwaartse verplaatsing van de eilanden tot stilstand. Vanuit de Noordzee en de grote rivieren werden grote hoeveelheden zand aangevoerd, waardoor de getijdengeulen geleidelijk verzandden en de reeks eilanden aan elkaar groeide tot een strandwal. Achter de strandwallen had grootschalige veenvorming plaats, waarbij het Hollandveen Laagpakket werd gevormd (de Mulder *et al.* 2003).

Tot ongeveer 0-100 na Chr. bleef de grote aanvoer van zand in stand, waardoor de kustlijn steeds verder westwaarts uitbreidde (Figuur 2c). Bij die uitbreiding werden afwisselend strandvlaktes en strandwallen gevormd. Strandvlakten werden gevormd gedurende perioden (van tientallen tot honderden jaren) met gemiddeld een kleiner aantal of minder hevige stormen. Het strand werd langzaam breder en op de hogere delen die alleen tijdens springvloed en zware storm onder water stonden, kon zich vegetatie (gras en struiken) vestigen en vormden zich kleine solitaire duinen. In perioden met meer en/of hevigere stormen werd het door de zee aangevoerde zand boven de vloedlijn op het strand hoog opgeworpen in een rug, een strandwal. Deze strandwallen sloten de strandvlakten af voor overstromingen door de zee. Op de strandwallen kwam nauwelijks begroeiing voor waardoor de wind vrij spel had. Door verstuingen konden er bovenop de strandwallen (oude) duinen ontstaan (van der Valk 1996).



Figuur 2: Verband tussen de zeespiegelstijging en de vorming en ligging van strandwallen en duinen voor de Hollandse kust (Berendsen 2005). De verschillende geologische formaties in de figuur zijn terug te vinden in De Mulder et al. 2003.

Door de voortgaande zeespiegelstijging lagen de strandwallen in westelijke richting steeds hoger ten opzichte van NAP dan oudere strandwallen. Ook het grondwaterniveau steeg als gevolg van de zeespiegelstijging, waardoor de strandvlaktes (de gebieden tussen de strandwallen) natter werden en er veenvorming kon optreden.

Vanaf ongeveer 200-300 na Chr. nam de snelheid van de zeespiegelstijging nog verder af, werd er minder zand aangevoerd uit de Noordzee en werden verschillende riviermondingen inactief. Door golfwerking en in mindere mate het getij werden een deel van de strandwallen en de buiten de kustlijn uitstekende delta's van de Maas, Rijn en Oude Rijn geërodeerd (Figuur 2d). Het bij deze erosie vrijkomende zand werd door de wind opgeblazen in een brede zone met jonge duinen die voor een groot deel de oudere strandwallen en strandvlaktes bedekken.

2.2.2. Geomorfologie en bodem

Het plangebied staat op de geomorfologische kaart aangegeven als gelegen op hoge kustduinen met bijbehorende vlakten en laagten (kaartcode 12C1). Op de bodemkaart ligt het plangebied in een bebouwde zone, maar op basis van omliggende eenheden lijkt het waarschijnlijk dat er kalkhoudende duinvaaggronden van fijn zand (kaartcode Zd20A) met grondwatertrap VIII voorkomen. Het gaat om zeer jonge gronden waarin nauwelijks tot geen bodemvorming heeft plaatsgevonden. Het grondwater bevindt zich in alle jaargetijden zeer diep (dieper dan 140 cm –mv).

Op de geologische kaart van de gemeente Westland staat het plangebied aangegeven als gelegen op de Laag van Den Haag, wat overeenkomt met de hoge (jonge) kustduinen. Hieronder is waarschijnlijk de Laag van Ypenburg (Oude duinen) boven de Gantel Laag aanwezig. De Gantel Laag is gevormd tijdens een periode van overstromingen tussen ongeveer 300 en 50 voor Chr.



Figuur 3: Het plangebied (rode stip) op de geologische kaart van de gemeente Westland. In geel de Laag van Den Haag en in blauw de Laag van Ypenburg boven de Gantel Laag.

2.3. Archeologische en ondergrondse bouwhistorische waarden

Binnen het plangebied zijn geen terreinen aanwezig die op de Archeologische Monumentenkaart (AMK) als waardevol staan aangegeven. Ook zijn er geen waarnemingen en vondsten gemeld en worden er geen bouwhistorische waarden verwacht. Het plangebied is meegenomen in een bureauonderzoek ten behoeve van het opstellen van het archeologisch beleid voor de gemeente Westland. Hierin heeft Ter Heijde een lage verwachting gekregen; het ligt in verwachtingszone IV waaraan geen voorwaarden gekoppeld zijn. Dit komt niet overeen met hoe het later in het bestemmingsplan is overgenomen. Verwachtingszone IV betreft het buitendijkse gebied aan de westzijde van de gemeente, dat altijd onder grote invloed van de zee heeft gestaan. Enerzijds heeft dit er voor gezorgd dat het gebied minder gunstig was voor bewoning en anderzijds dat eventuele archeologische resten gedeeltelijk of volledig weg zijn geërodeerd.

Ongeveer 30 m ten zuidwesten van het plangebied is een archeologisch bureauonderzoek met verkennende boringen uitgevoerd in het kader van het dorpsvernieuwingsplan (Archisnr. 2282145100; De Jonge / Hanemaaijer 2010). Op basis van het bureauonderzoek werden archeologische resten op of in de top van de Oude duinen verwacht vanaf de IJzertijd tot en met de Late Middeleeuwen. Ook werden 18^e-eeuwse arbeidershuisjes langs de Karel Doormanweg / Heijdsesweg verwacht. Tijdens het booronderzoek werd tot een diepte van ca. 4 m –mv alleen Jonge duinzand aangeboord. In een aantal boringen werd een oude omgewerkte bodem uit de Nieuwe tijd aangetroffen met daarin recente baksteenfragmenten. In het duinzand werd een aantal dunne vegetatiehorizonten aangetroffen. In één boring werd op 260 cm –mv een duidelijk donkere en stevige horizont waargenomen die mogelijk een oud loopoppervlak is uit de Late Middeleeuwen. Zo lang dit loopoppervlak niet werd geraakt bij de nieuwbouwwerkzaamheden werd vervolgonderzoek niet noodzakelijk geacht.

In de zee ten westen van Ter Heijde (ca. 370 m ten westen van het plangebied) is de vondst van een bronzen hielbijl uit de Midden Bronstijd gemeld (Archisnr. 3093352100). Het betreft echter een administratief geplaatste melding waarover verder niets bekend is.

Bij de inspectie na het afgraven van de bouwvoor op campingterrein de Molenslag, ca. 475 m ten noordoosten van het plangebied, werd een grote hoeveelheid vondstmateriaal aangetroffen uit de Romeinse tijd, Middeleeuwen en Nieuwe tijd (Archisnr. 2454838100). Sporen zijn niet gemeld. Booronderzoek op deze locatie had uitgewezen dat er sprake was van een relatief dunne laag Jong duinzand met daaronder Oud duinzand met twee niveaus met bodemvorming. Enkele vondsten konden mogelijk gerelateerd worden aan een voormalige boerderij (Archisnr. 2431533100; Van de Meer 2014). Op basis van de grote hoeveelheid vondsten tijdens de inspectie werd besloten een proefsleuvenonderzoek uit te voeren. Daarbij werden een nederzetting uit de IJzertijd en een nederzetting uit de Merovingische tijd aangetroffen, alsmede *off-site* sporen van de nabijgelegen boerderij Geesterwijk. De IJzertijdsporen bevonden zich tussen 1,39 en 2,14 m +NAP en de vroegmiddeleeuwse sporen tussen 1,85 en 2,40 m +NAP (Archisnr. 2473079100; Penning / Horsen / Bakx 2015).

Het terrein van de Molenslag ligt net buiten een groot AMK-terrein van de Waterleidingduinen (monumentnr. 4028). Op dit terrein zijn sporen van bewoning uit de Midden IJzertijd, Late IJzertijd, Romeinse tijd, Vroege Middeleeuwen en Late Middeleeuwen aanwezig. Het terrein is niet nauwkeurig begrensd, zoals de onderzoeken op Molenslag hebben aangetoond.

Bij het afgraven van het duin (Monsterse Geestje) langs de Slaperdijk ten noorden van Monster en ten oosten van het hierboven genoemde AMK-terrein zijn op verschillende plaatsen vondsten verzameld die dateren vanaf de prehistorie tot in de Vroege Middeleeuwen. Er zijn grondsporen uit de IJzertijd en vloeren en waterputten uit de Romeinse tijd aangetroffen (Archisnr. 2736167100). De vondsten zijn administratief geplaatst op 675 m ten noordoosten van het plangebied.

2.4. Historische situatie en mogelijke verstoringen

Door de ligging aan zee is het dorp meerdere malen verloren gegaan en verder landinwaarts herbouwd. Dit is goed te zien op het oudst beschikbare kaartmateriaal, namelijk de Kruikius kaart uit 1712. Daarop ligt het dorp Ter Heijde veel westelijker dan tegenwoordig het geval is. In 1712 lag het plangebied in onontgonnen duingebied, net buiten een gebied dat als akker in gebruik was.

De kerk van Ter Heijde, die gebouwd is in 1667, is rond 1720 verplaatst naar de huidige locatie (www.kerkterheijdeaanzee.nl/Kerkgebouw/Historie). Op het minuutplan uit begin 19^e eeuw is te zien dat het dorp opnieuw is opgebouwd rondom deze kerk. In het plangebied worden op het minuutplan twee gebouwen weergegeven: een woonhuis in het noorden en het schoolgebouw in het zuiden. Ten oosten van de bebouwing bevonden zich tuinen en ten zuiden en westen erf in eigendom van de gemeente en de straat door het dorp.

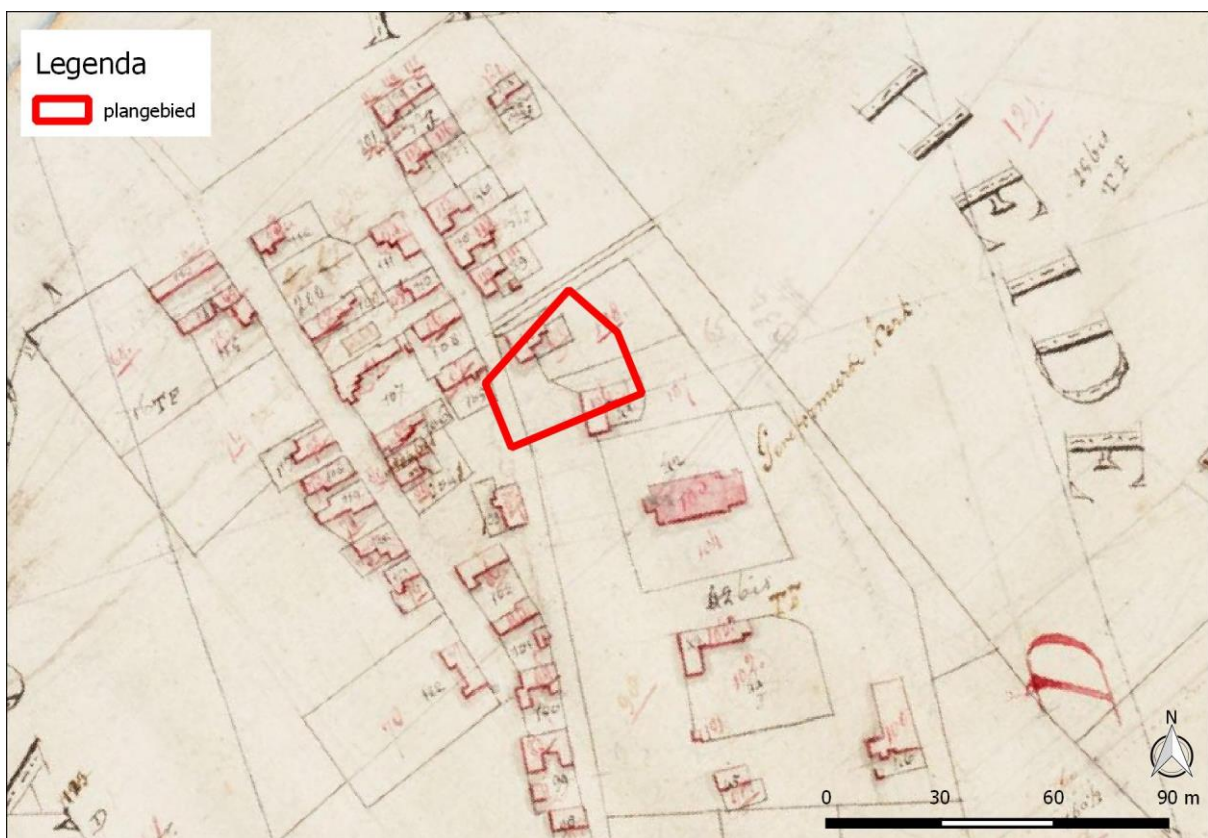
In de 20^e eeuw is Ter Heijde tot twee keer toe nagenoeg volledig gesloopt en weer opnieuw opgebouwd. In 1929 verkeerde het zeedorp in zo'n treurige toestand dat door de gemeenteraad werd besloten het af te breken en her op te bouwen. Volgens krantenartikelen uit die tijd (www.wos.nl) verkeerden slechts enkele tientallen woningen nog in goede staat. De enige straten uit die tijd (de Trompstraat – huidige Van Luikstraat – en De Ruyterstraat) waren niet verhard, er was geen riolering en tussen de huizen bevonden zich nog begroeide duinen en kleine aardappel- en koolvelden. Bij de herinrichting bleven alleen een dertigtal woningen rond de Trompstraat staan, alsmede de kerk, de school en het gasthuis.

Het herbouwde dorp heeft slechts kort bestaan want voor de bouw van de Atlantikwall is het dorp – op de kerk na – opnieuw afgebroken (Figuur 7). Na de oorlog is het dorp weer herbouwd. Het plangebied is ook weer bebouwd, maar het topografisch kaartmateriaal is niet nauwkeurig genoeg om vast te kunnen stellen om wat voor soort bebouwing het ging. Het huidige pand dateert volgens kadastrale gegevens uit 2005 (bagviewer.kadaster.nl).

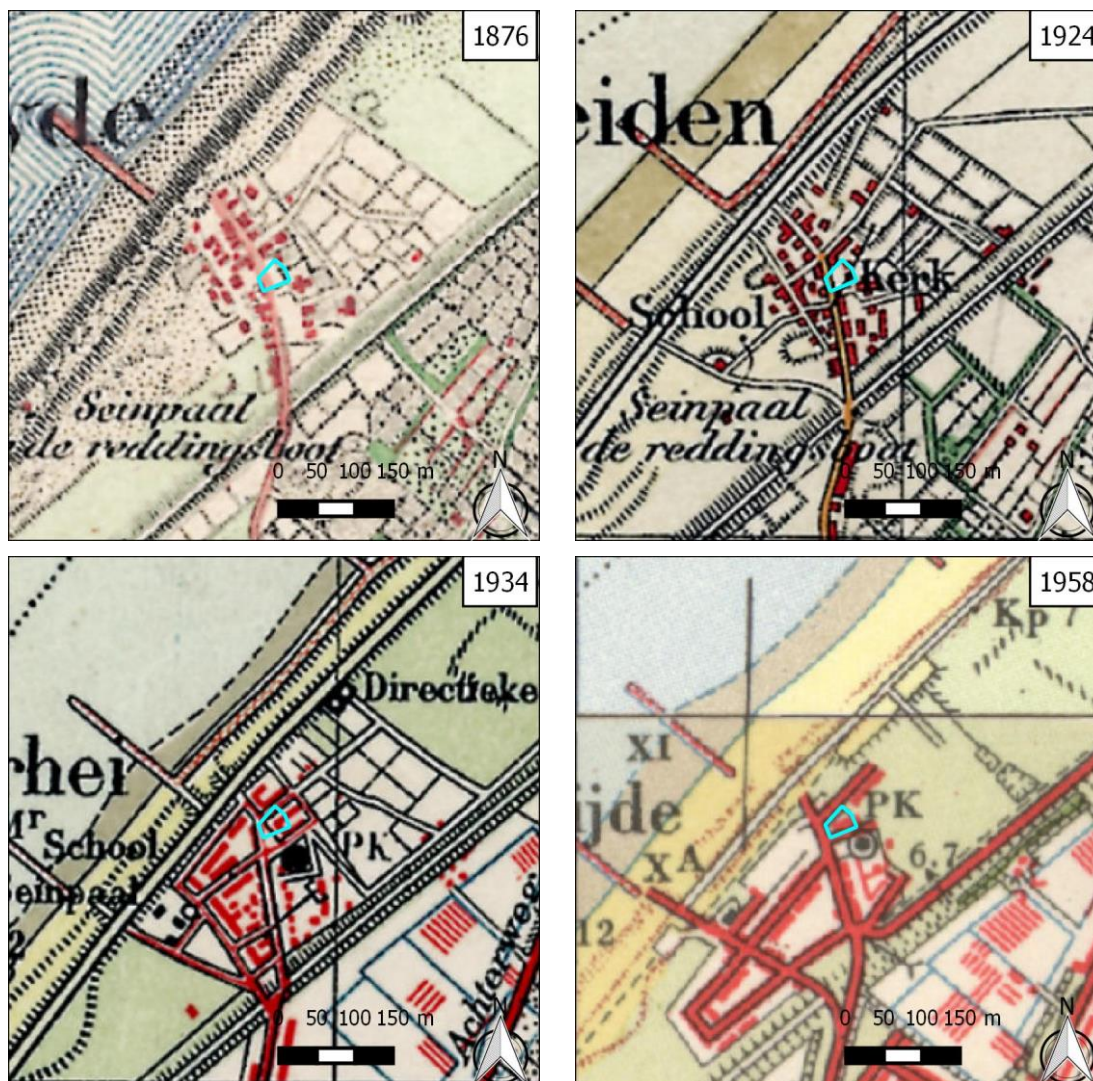
In het plangebied worden verstoringen verwacht als gevolg van de herhaaldelijke sloop en herbouw van de bebouwing. Er wordt echter niet verwacht dat de voormalige bebouwing in het plangebied diep gefundeerd zal zijn geweest. De verstoringen zullen zich daarom waarschijnlijk beperken tot de bovenste decimeters van de bodembouw.



Figuur 4: Het plangebied op de Kruijus kaart uit 1712.



Figuur 5: Het plangebied op het minuutplan uit 181-1832.



Figuur 6: Het plangebied op de oudste topografische kaart (1876), voorafgaand aan de herbouw in 1929 (1924), na de herbouw in 1929 (1934) en na de Tweede Wereldoorlog (1958).



Figuur 7: Ter Heijde op een luchtfoto door de RAF van 06-10-1944 (bron: library.wur.nl). De rode cirkel geeft de kerk aan, één van de weinig panden die overeind bleef. Het plangebied ligt direct ten noordwesten van de kerk.

2.5. Huidig landgebruik

Ten tijde van het veldonderzoek was het plangebied volledig bebouwd en verhard (Figuur 1).

2.6. Gespecificeerd verwachtingsmodel

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat in het plangebied waarschijnlijk Jonge duinafzettingen (Laag van Den Haag) voorkomen met daaronder Oude duinafzettingen (Laag van Ypenburg) op afzettingen van de Gantel. Voor de Jonge duinafzettingen geldt een lage archeologische verwachting. Hoewel het dorp Ter Heijde een lange geschiedenis heeft, ligt het pas sinds ongeveer 1720 op de huidige locatie. Daarvoor was het plangebied onontgonnen duingebied. In de 20^e eeuw is het dorp twee maal nagenoeg volledig afgebroken en weer opgebouwd. Ook daarna hebben nog sloop- en herbouwwerkzaamheden plaatsgevonden in het plangebied. Resten van de bebouwing uit de 18^e en 19^e eeuw worden daarom niet meer verwacht.

In de Oude duinafzettingen kunnen nog oude maaiveldniveaus voorkomen. Uit het AMK-terrein van de Waterleidingduinen, gelegen vanaf 680 m ten noordoosten van het plangebied, zijn archeologische resten vanaf de IJzertijd tot in de Late Middeleeuwen bekend. Onderzoeken net ten zuidwesten van dat AMK-terrein, op campingterrein Molenslag, hebben nederzettingen uit de IJzertijd en Merovingische tijd opgeleverd en bovendien aangetoond dat de begrenzing van het AMK-terrein niet nauwkeurig is. Ook in het plangebied kunnen daarom archeologische resten voorkomen in de Oude duinafzettingen. Het kan gaan om resten van bewoning, begraving en landgebruik die dateren vanaf het einde van de afzetting van de Gantel Laag (ca. 50 voor Chr.) tot in de Late Middeleeuwen. Op basis van de onderzoeken op Molenslag kunnen deze resten voorkomen vanaf een niveau van ongeveer 2,50 m +NAP (ca. 1,4 m –mv).

De Gantel afzettingen waren naar verwachting niet gunstig voor bewoning. Archeologisch onderzoek heeft uitgewezen dat de bewoning in de prehistorie zich concentreerde op de strandwallen, zoals op het Monsterse Geestje.

Om het verwachtingsmodel te toetsen en waar nodig aan te vullen en om te controleren in hoeverre de bodemopbouw in het plangebied nog intact is, is er een Inventariserend Veldonderzoek, verkennende fase, uitgevoerd.

3. Veldonderzoek

3.1. Onderzoekshypothese en onderzoeksopzet

Het doel van het Inventariserend Veldonderzoek, verkennende fase, is om de in het bureauonderzoek opgestelde gespecificeerde archeologische verwachting te toetsen en waar nodig aan te passen. Tijdens het veldonderzoek wordt vastgesteld waar de oorspronkelijke bodemopbouw intact is gebleven en waar niet. Daarnaast wordt inzicht verkregen in de vormeenheden van het landschap, voor zover deze van invloed zijn op de locatiekeuze in het verleden. Kansarme zones worden uitgesloten en kansrijke zones worden geselecteerd voor de volgende fasen. Het veldonderzoek bestond uit een booronderzoek. Een veldkartering was niet mogelijk vanwege de bebouwing en verharding.

3.2. Werkwijze

In het plangebied zijn zes boringen gezet, waarvan vijf boringen met een diepte van 2,0 m en één met een diepte van 4,2 m beneden het maaiveld (bijlage 3 en 4). Deze boringen zijn verdeeld over het plangebied. Oorspronkelijk waren enkele boringen in de bebouwing gepland, maar deze zijn verplaatst omdat niet door de vloer kon worden geboord: onder de betonvloer bevond zich een houten vloer waar de betonboor niet doorheen kwam.

Er is gebruik gemaakt van een Edelmanboor met een diameter van 12 cm en een zuigerboor met een diameter van 4 cm, respectievelijk voor de lagen boven en onder de grondwaterspiegel. Het veldonderzoek is uitgevoerd door A.W.E. Wilbers (senior prospector, fysisch geograaf).

De boringen zijn beschreven volgens de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB; SIKB 2008) met behulp van een veldcomputer en het programma TerraIndex van I.T. Works. De locaties van de boringen (x- en y-waarden) zijn ingemeten vanuit de bebouwing. De hoogtes van de boringen (z-waarden) zijn bepaald aan de hand van het Actueel Hoogtebestand van Nederland (AHN3; www.ahn.nl). De opgeboorde monsters zijn door middel van verbrokkelen in het veld onderzocht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerk, baksteen, vuursteen, huttenleem en bot.

3.3. Resultaten

3.3.1. Lithologie en geologie

Onderin de diepste boring is tussen 400 cm –mv en de maximale boordiepte van 420 cm –mv (0 tot 0,2 m –NAP) een laagje matig fijn, sterk siltig, sterk humeus, kalkrijk zand met kleilaagjes aangetroffen (bijlage 4, Figuur 8). Dit zijn waarschijnlijk de afzettingen van de Gantel. Hierop ligt tot een diepte van 60 à 150 cm –mv (3,4 à 2,6 m een pakket matig fijn, matig siltig zand dat onderin kalkrijk is en naar boven toe kalkloos wordt. De overgang tussen het kalkrijke en het kalkloze zand ligt op 130 à 170 cm –mv (2,84 à 2,24 m NAP). Dit zijn de Oude duinafzettingen (Laag van Ypenburg). Tot aan het maaiveld is het zand weer kalkrijk met sporen van schelpen. Dit zijn de Jonge duinafzettingen (Laag van Den Haag).

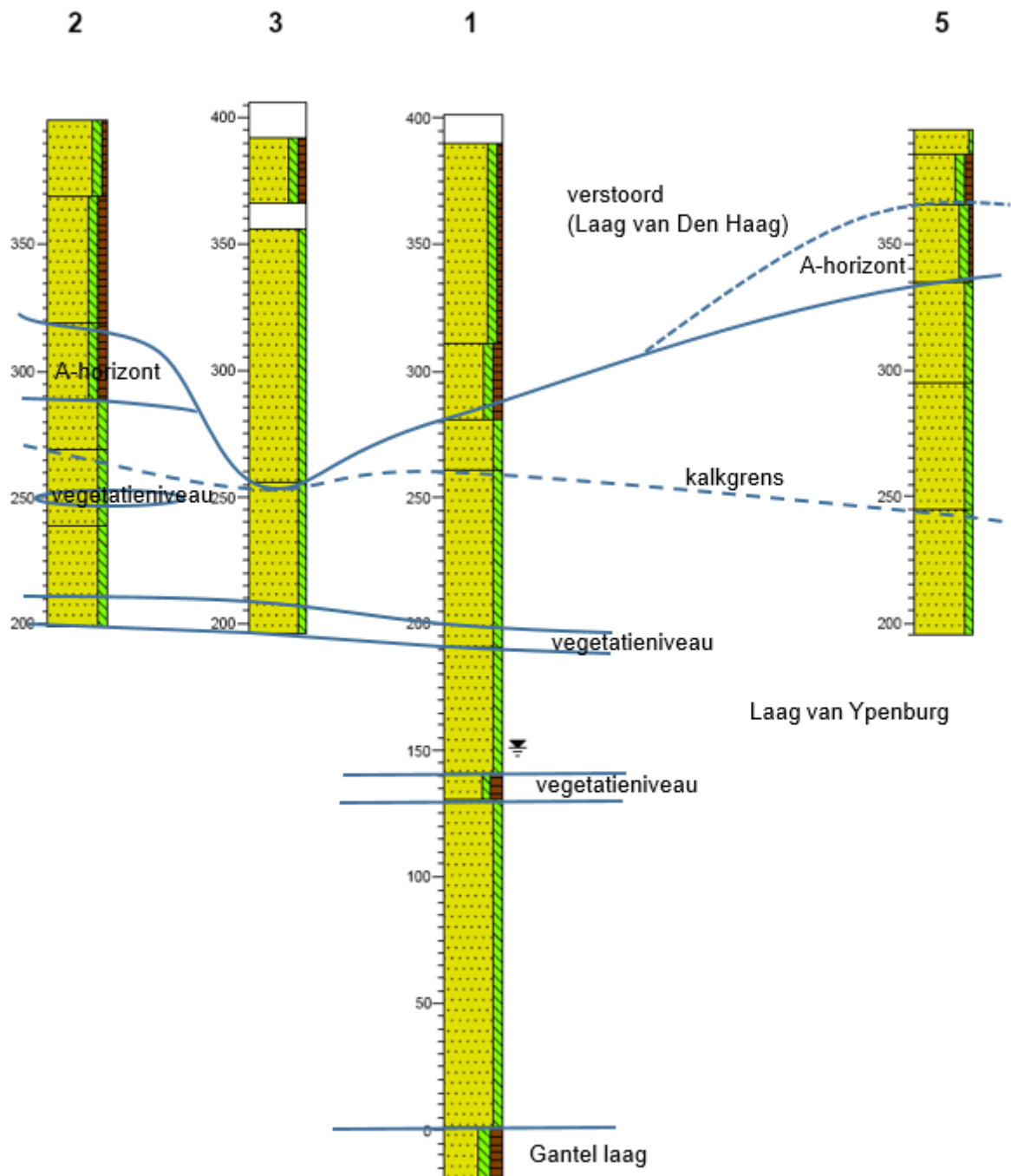
3.3.2. Bodemopbouw

In alle boringen zijn verstoringen aangetroffen. Deze reiken tot een diepte van 60 à 150 cm –mv (3,4 à 2,6 m NAP). De diepste verstoring is aangetroffen in boring 3 en omvat zeer veel puin en een brandlaag. Wellicht is op of nabij deze locatie ooit een gebouw afgebrand en is het puin hier begraven.

In boringen 1, 3 en 6 reiken de verstoringen tot in de C-horizont. In de overige boringen is de A-horizont nog (deels) intact aanwezig. Het meest intact is de A-horizont in boring 4: deze is 30 cm dik en kalkloos. In boring 2 is de A-horizont kalkrijk en bevat sporen van schelpen, wat waarschijnlijk op enige vermenging met het bovenliggende Jonge duinzand duidt. De A-horizont is echter nog wel duidelijk herkenbaar aanwezig. Hetzelfde geldt voor boring 5, waar tevens puin- en baksteenfragmenten in de A-horizont zijn aangetroffen.

In het Oude duinzand (Laag van Ypenburg) zijn op drie dieptes vegetatieniveaus aangetroffen. De twee bovenste vegetatieniveaus bestaan uit humeuze vlekken. Het eerste niveau is alleen aangetroffen in boring 2 op 150 cm –mv (2,5 m NAP). Het tweede niveau is aangetroffen in boringen 1, 2 en 3 tussen 190 en 210 cm –mv (2,1 en 1,9 m NAP). Het derde niveau bestaat uit een laagje sterk humeus zand

van 10 cm dik dat alleen is aangetroffen in de diepe boring, tussen 260 en 270 cm –mv (1,4 en 1,3 m NAP).



Figuur 8: Opbouw van het plangebied op basis van de boringen.

3.3.3. Archeologische indicatoren

Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen.

3.4. Interpretatie

In de diepe ondergrond van het plangebied is een laagje zand met kleilaagjes aangetroffen dat als afzettingen van de Gantel geïnterpreteerd wordt. Uit het bureauonderzoek was reeds gebleken dat dit niveau ongunstig was voor bewoning. De aanwezigheid van kleilaagjes bevestigt het beeld dat deze laag onder vochtige omstandigheden is ontstaan.

Op de Gantel laag liggen afzettingen van Oude duinen (Laag van Ypenburg). Deze zijn onderin kalkrijk en naar boven toe ontkalkt. In de Oude duinafzettingen zijn op drie dieptes vegetatieniveaus aangetroffen: tussen 260 en 270 cm –mv (1,4 en 1,3 m NAP), tussen 190 en 210 cm –mv (2,1 en 1,9 m NAP) en op 150 cm –mv (2,5 m NAP). Deze lagen zijn humeus, wat aangeeft dat ze aan het oppervlak hebben gelegen en bewoonbaar en bruikbaar waren voor de mens. In de top van de Oude duinafzettingen is een A-horizont gevormd. Deze is het meest intact aangetroffen in boring 4 en is omgewerkt maar nog herkenbaar aanwezig in boringen 2 en 5. Ook dit is een niveau dat aan de oppervlakte heeft gelegen en bruikbaar was voor de mens. Direct onder de A-horizont kunnen sporen zich aftekenen, op een diepte van 60 à 100 cm –mv (3,4 à 2,9 m NAP).

Op de Oude duinafzettingen (Laag van Ypenburg) liggen Jonge duinafzettingen (Laag van Den Haag). Deze hebben conform het bureauonderzoek een lage archeologische verwachting en zijn bovendien overal in het plangebied verstoord.

4. Conclusie en aanbevelingen

In opdracht van Weboma zijn in mei 2017 een archeologisch bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek (IVO), verkennende fase, uitgevoerd in verband met de geplande (her)ontwikkeling van het plangebied aan het Prins Willem III Plein 4 in Ter Heijde, gemeente Westland. Ten behoeve van het onderzoek is een aantal vragen gesteld die als volgt beantwoord kunnen worden:

- *Wat is de fysiek-landschappelijke ligging van de locatie?*

De landschappelijke opbouw van het plangebied bestaat uit afzettingen van de Gantel Laag met daarboven Oud en Jong duinzand (respectievelijk de Laag van Ypenburg en de Laag van Den Haag).

- *Hoe is de bodemopbouw in het plangebied en in welke mate is deze nog als intact te beschouwen?*

In alle boringen zijn verstoringen aangetroffen. Deze reiken tot een diepte van 60 à 150 cm –mv (3,35 à 2,56 m NAP). De diepste verstoring is aangetroffen in boring 3 en omvat zeer veel puin en een brandlaag. Wellicht is op of nabij deze locatie ooit een gebouw afgebrand en is het puin hier begraven. In de overige boringen beperken de verstoringen zich voornamelijk tot het Jonge duinzand en is het onderliggende Oude duinzand nog nagenoeg volledig intact.

- *Bevinden zich archeologisch relevante afzettingen in het plangebied? En zo ja, op welke diepte ten opzichte van het maaiveld en het NAP?*

In de boringen zijn vier potentiële archeologische niveaus aangetroffen. In de niveaus zijn geen indicatoren aangetroffen die een nadere datering aan de niveaus kunnen geven dan zoals is vastgesteld in het bureauonderzoek (ca. 50 voor Chr. tot in de Late Middeleeuwen).

Nr	Omschrijving	Diepte –mv	Diepte +NAP
1	Vegetatieniveau	260-270 cm	1,4-1,3 m
2	Vegetatieniveau	190-210 cm	2,1-1,9 m
3	Vegetatieniveau	150 cm	2,5 m
4	Onder A-horizont	60-100 cm	3,4-2,9 m

- *Wat is de specifieke archeologische verwachting van het plangebied en wordt deze bij het veldonderzoek bevestigd?*

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat in het plangebied waarschijnlijk Jonge duinafzettingen (Laag van Den Haag) voorkomen met daaronder Oude duinafzettingen (Laag van Ypenburg) op afzettingen van de Gantel. Voor de Jonge duinafzettingen geldt een lage archeologische verwachting. Hoewel het dorp Ter Heijde een lange geschiedenis heeft, ligt het pas sinds ongeveer 1720 op de huidige locatie. Daarvoor was het plangebied onontgonnen duingebied. In de 20e eeuw is het dorp twee maal nagenoeg volledig afgebroken en weer opgebouwd. Ook daarna hebben nog sloop- en herbouwwerkzaamheden plaatsgevonden in het plangebied. Resten van de bebouwing uit de 18e en 19e eeuw worden daarom niet meer verwacht.

In de Oude duinafzettingen kunnen nog oude maaiveldniveaus voorkomen. Uit het AMK-terrein van de Waterleidingduinen, gelegen vanaf 680 m ten noordoosten van het plangebied, zijn archeologische resten vanaf de IJzertijd tot in de Late Middeleeuwen bekend. Onderzoeken net ten zuidwesten van dat AMK-terrein, op campingterrein Molenslag, hebben nederzettingen uit de IJzertijd en Merovingische tijd opgeleverd en bovendien aangetoond dat de begrenzing van het AMK-terrein niet nauwkeurig is. Ook in het plangebied kunnen daarom archeologische resten voorkomen in de Oude duinafzettingen. Het kan gaan om resten van bewoning, begraving en landgebruik die dateren vanaf het einde van de afzetting van de Gantel Laag (ca. 50 voor Chr.) tot in de Late Middeleeuwen. Op basis van de onderzoeken op Molenslag kunnen deze resten voorkomen vanaf een niveau van ongeveer 2,50 m +NAP (ca. 1,4 m –mv).

De Gantel afzettingen waren naar verwachting niet gunstig voor bewoning. Archeologisch onderzoek heeft uitgewezen dat de bewoning in de prehistorie zich concentreerde op de strandwallen, zoals op het Monsterse Geestje.

Het veldonderzoek heeft de verwachtingen uit het bureauonderzoek bevestigd. Er zijn vier niveaus aangetroffen in het Oude duinzand waarvoor een hoge archeologische verwachting geldt voor de periode Romeinse tijd – Late Middeleeuwen.

- *Hoewel niet het doel van een verkennend booronderzoek, kunnen er toch archeologische indicatoren worden aangetroffen. Indien deze worden aangetroffen, dan gelden tevens de volgende vragen: wat is de verticale en horizontale ligging van de aangetroffen indicatoren, wat is de datering en wat is de invloed van deze vondsten op de archeologische verwachting van het plangebied?*

Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen in de boringen.

- *In hoeverre worden eventueel aanwezige archeologische waarden bedreigd door de voorgenomen bodemversturende werkzaamheden?*

Bodemversturende werkzaamheden die reiken tot in het intacte Oude duinzand (Laag van Ypenburg) vormen potentieel een bedreigen voor eventueel aanwezige archeologische waarden. Het bovenste archeologische niveau wordt in het plangebied verwacht op een diepte van 60 à 100 cm –mv (3,4 à 2,9 m NAP).

4.1. Aanbevelingen

Tijdens het onderzoek is geconstateerd dat het plangebied een hoge archeologische verwachting heeft vanaf een diepte van 60 à 100 cm –mv (3,4 à 2,9 m NAP). Rekening houdend met een veiligheidsmarge van 20 cm wordt bij graafwerkzaamheden die reiken tot 40 cm –mv (3,6 m NAP) of dieper vervolgonderzoek geadviseerd.

De aard van het aanbevolen vervolgonderzoek hangt af van de uiteindelijke verstoringsdiepte van de nieuwbouw. In het plangebied zijn lokaal namelijk verstoringen aangetroffen die reiken tot maximaal 150 cm –mv (2,6 m NAP) maar die op dit moment niet begrensd kunnen worden. In het geval graafwerkzaamheden gepland zijn die minder diep reiken dan 130 cm –mv (2,8 m NAP)¹ wordt daarom aanbevolen eerst een karterend booronderzoek uit te voeren teneinde de verstoringen nauwkeuriger in beeld te krijgen. Indien mogelijk dient dit booronderzoek ook plaats te vinden onder de huidige bebouwing. Dat kan pas nadat de vloeren in de bebouwing verwijderd zijn. Indien graafwerkzaamheden gepland zijn die dieper reiken dan 130 cm –mv (2,8 m NAP) komt ook het bovenste vegetatieniveau in gevaar en wordt aanbevolen om een proefsleuvenonderzoek uit te voeren.

Bovenstaand advies dient gecontroleerd en beoordeeld te worden door de bevoegde overheid, in dit geval de Gemeente Westland. Deze zal vervolgens een besluit nemen inzake de te volgen procedure. IDDS Archeologie wil meegeven dat voordat dit besluit genomen is, er niet begonnen kan worden met bodemversturende activiteiten of activiteiten die voorbereiden op bodemverstoringen.

Voor alle gravende onderzoeken, waaronder proefsleuven, dient voorafgaand aan de uitvoering van het onderzoek een Programma van Eisen geschreven te worden. Dit Programma van Eisen moet goedgekeurd worden door de bevoegde overheid (de Gemeente Westland) alvorens met het onderzoek kan worden begonnen.

Het uitgevoerde onderzoek is op zorgvuldige wijze verricht volgens de algemeen gebruikelijke inzichten en methoden. Het archeologisch onderzoek is erop gericht om de kans op het onverwacht aantreffen dan wel het ongezien vernietigen van archeologische waarden bij bouwwerkzaamheden in het plangebied te verkleinen. Aangezien het onderzoek is uitgevoerd door middel van een steekproef kan echter, op basis van de onderzoeksresultaten, de aan- of afwezigheid van eventuele archeologische waarden niet gegarandeerd worden. Wij wijzen u er graag op dat indien archeologische waarden worden aangetroffen, deze conform artikel 5.10 van de Erfgoedwet zo spoedig mogelijk bij de minister voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap gemeld dienen te worden. Dit kan door het invullen van het vondstmeldingsformulier op de website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (www.cultureelerfgoed.nl) of door contact op te nemen met de InfoDesk (info@cultureelerfgoed.nl).

¹ Hierbij is wederom rekening gehouden met 20 cm veiligheidsmarge.

Literatuur en kaarten

- Alterra, 2005: *Geomorfologische kaart van Nederland, 1:50.000, blad 37 W/O*, Wageningen.
- ANWB, 2005: *ANWB Topografische Atlas Zuid-Holland 1:25.000*, Den Haag.
- Berendsen, H.J.A., 2005³ (1997): *Landschappelijk Nederland. De fysisch-geografische regio's*, Assen.
- Centraal College van Deskundigen, 2013: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.3*, Gouda.
- Moerman, S., 2017: *Plan van aanpak. Prins Willem III plein 4 in Ter Heijde, gemeente Westland, Noordwijk* (Intern rapport, IDDS Archeologie).
- Mulder, E.F.J. de/ M.C. Geluk/ I.L. Ritsema/ W.E. Westerhoff/ T.E. Wong, 2003: *De ondergrond van Nederland*, Groningen/Houten.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2009: *Erfgoedbalans 2009*, Amersfoort.
- SIKB, 2008: *Archeologische standaard boorbeschrijving, Archeologie Leidraad*, Gouda.
- Stichting voor Bodemkartering, 1983: *Bodemkaart van Nederland, 1:50.000, blad 37 West Rotterdam*, Wageningen.
- Valk, L. van der, 1996: *Coastal barrier deposits in the central Dutch coastal plain*, Haarlem (Mededelingen van de Rijks Geologische Dienst 57).

Websites

- beeldbank.cultureelerfgoed.nl
- ikme.nl
- landschapinnl.nl/bronnen-en-kaarten/militaire-landschapskaart
- www.ahn.nl
- www.archieven.nl
- www.bodemloket.nl
- www.topotijdreis.nl

Lijst van afkortingen en begrippen

Afkortingen

AHN	Actueel Hoogtebestand Nederland
AMK	Archeologische Monumenten Kaart
AMZ	Archeologische Monumentenzorg
Archis	Archeologisch Informatie Systeem
ASB	Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode
AWN	Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland
BP	Before Present (Present = 1950)
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
mv	maaiveld (het landoppervlak)
NAP	Normaal Amsterdams Peil
PvA	Plan van Aanpak
PvE	Programma van Eisen
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer


Verklarende woordenlijst

antropogeen	Ten gevolge van menselijk handelen (door mensen veroorzaakt/gemaakt)
Archis-melding	Elke melding bij het centraal informatiesysteem (Archis)
conservering	Mate waarin grondsporen, anorganische en organische archeologische resten bewaard zijn
Edelmanboor	Een handboor voor bodemonderzoek
Hollandveen	Holocene formatie, ontstaan tussen 3500 en 1500 voor Chr.
Holoceen	Jongste geologisch tijdvak dat nog steeds voortduurt (vanaf de laatste ijstijd: ca. 8800 jaar voor Chr.)
horizont	Kenmerkende laag binnen de bodemvorming
humus	Organische stoffen bevattend; bestaande uit resten van planten en dieren in de bodem
kreek	Waterweg waarbij het water vanuit zee of rivier onder invloed van het getijde in- en uitstroomt
laag	Een vervolgbare grondeenheid die op archeologische of geologische gronden als eenheid wordt onderscheiden
lithologie	Wetenschap die zich bezighoudt met de beschrijving en het ontstaan van de sedimentaire gesteenten
plangebied	Gebied waarbinnen de realisering van de planvorming het bodemarchief kan bedreigen
Pleistoceen	Geologisch tijdperk dat ca. 2,3 miljoen jaar geleden begon. Gedurende deze periode waren er sterke klimaatwisselingen van gematigd warm tot zeer koud (de vier bekende ijstijden). Na de laatste ijstijd begon het Holoceen (ca. 8800 voor Chr.)
prehistorie	Dat deel van de geschiedenis waarvan geen geschreven bronnen bewaard zijn gebleven
schor	Zandgrond in een getijdenwater; staat alleen onder water bij zeer hoog tij, begroeid
slik	Zandgrond in een getijdenwater; staat onder water bij vloed en valt droog bij eb, kwelder onbegroeid; wad
solifluctie	Het hellingafwaarts bewegen van met water verzadigd verweringsmateriaal,
strandvlakte	Groot vlak zandig gebied tussen twee strandwallen
strandwal	Langs de kust gevormde langgerekte zandrug die uitsteekt boven het gemiddelde hoogwaterniveau; geeft in Nederland de oude ligging van de kustlijn weer
vindplaats	Ruimtelijk begrensd gebied waarbinnen zich archeologische informatie bevindt

Bijlage 1. Topografische kaart



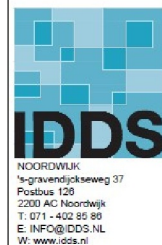
Legenda

 plangebied



IDDs Archeologie

Projectnaam: Prins Willem III Plein 4, Ter Heijde
 Projectnummer: 50900317
 OMnr: 4545975100
 Projectleider: SMO
 Getekend door: SMO
 Schaal: 1:25.000
 Datum: 8-6-2017



Ruimte & Ontwikkeling

- Milieu
- Archeologie
- Explosieven
- Ecologie
- Water
- Asbest
- Cultuurtechniek
- Bouw
- Infra

Bijlage 2. ARCHIS informatie kaart



Legenda

- plangebied
- vondstlocaties
- onderzoeksmeldingen (gebied)

Archeologische terreinen

- Terrein van archeologische waarde
- Terrein van hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd
- Water



IDDs Archeologie

Projectnaam: Prins Willem III Plein 4, Ter Heijde
Projectnummer: 50900317
OMnr: 4545975100
Projectleider: SMO
Getekend door: SMO
Schaal: 1:10.000
Datum: 8-6-2017

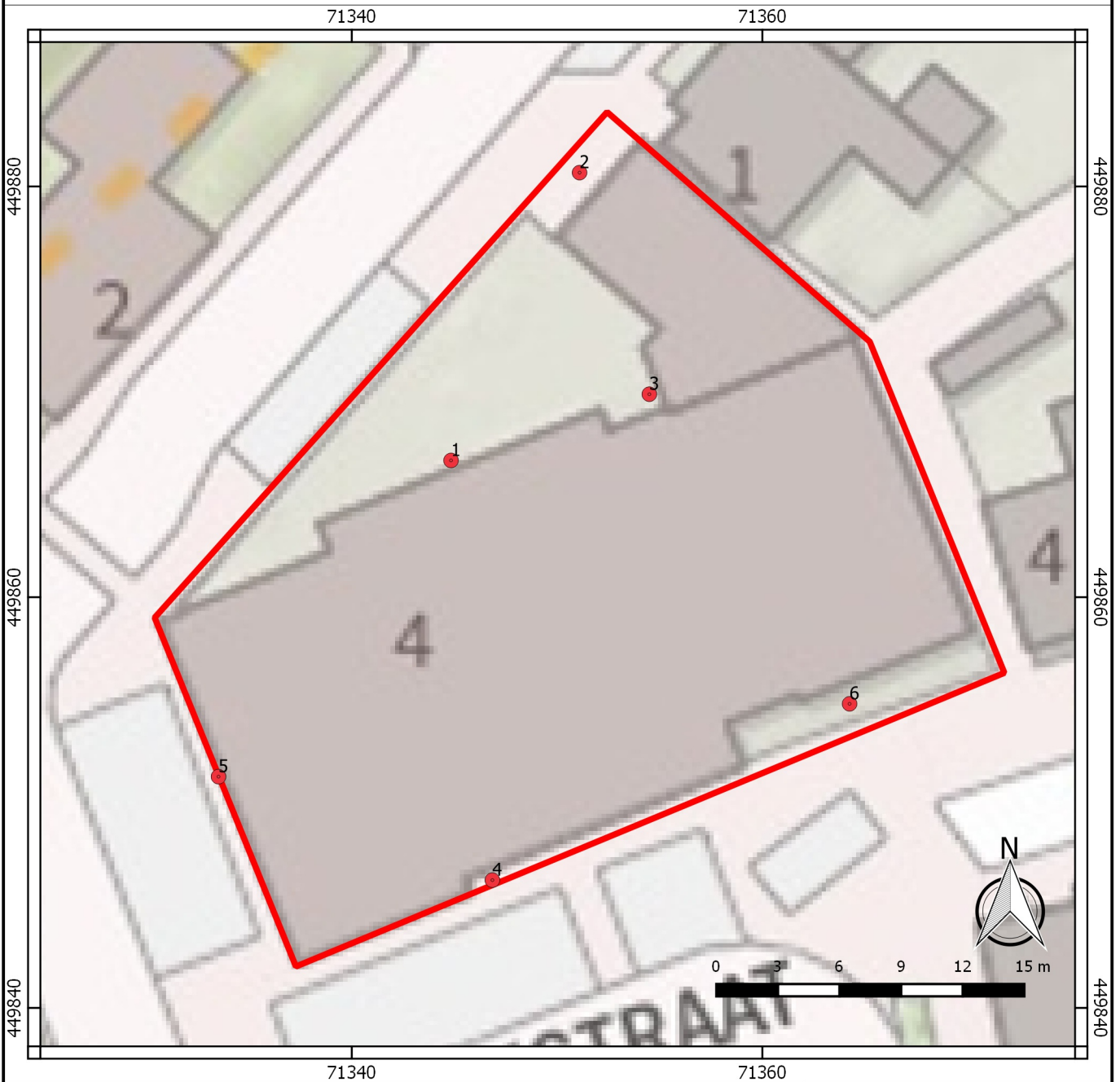


NOORDWIJK
 's-gravendijkseweg 37
 Postbus 120
 2200 AC Noordwijk
 T: 071 - 402 95 80
 E: INFO@IDDs.NL
 W: www.idds.nl

Ruimte & Ontwikkeling

- Milieu
- Archeologie
- Explosieven
- Ecologie
- Water
- Asbest
- Cultuurtechniek
- Bouw
- Infra

Bijlage 3. Boorlocatiekaart



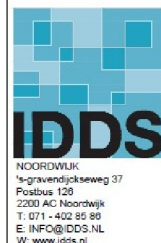
Legenda

- plangebied
- boringen



IDDs Archeologie

Projectnaam: Prins Willem III Plein 4, Ter Heijde
 Projectnummer: 50900317
 OMnr: 4545975100
 Projectleider: SMO
 Getekend door: SMO
 Schaal: 1:300
 Datum: 8-6-2017



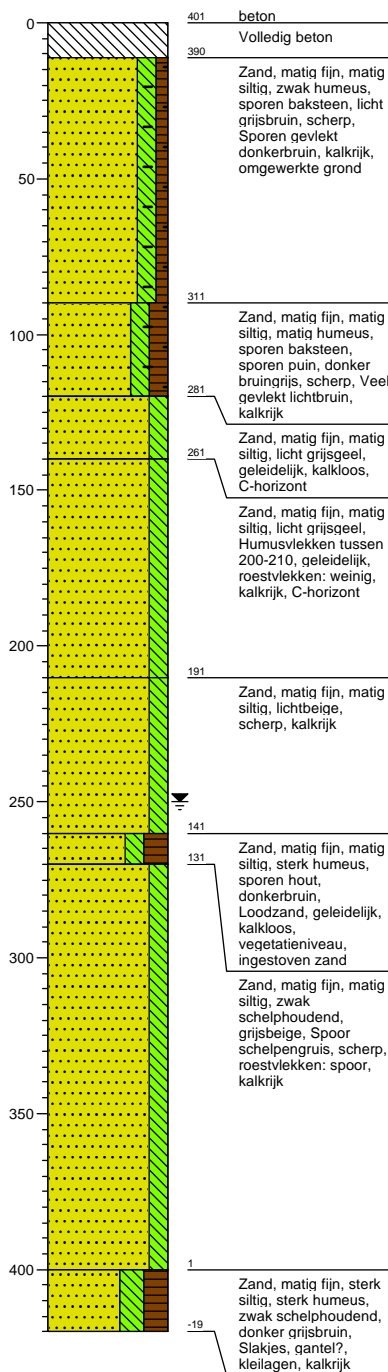
Ruimte & Ontwikkeling

- Milieu
- Archeologie
- Explosieven
- Ecologie
- Water
- Asbest
- Cultuurtechniek
- Bouw
- Infra

Bijlage 4: Boorbeschrijvingen

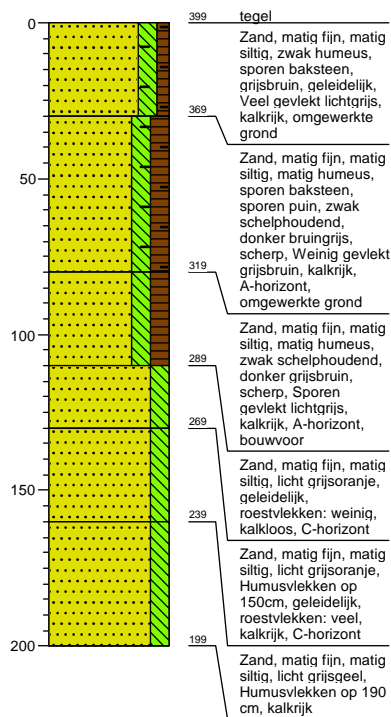
Boring: 1

Datum: 30-05-2017
 X: 71345,03
 Y: 449866,19
 Hoogte (m NAP): 4,01



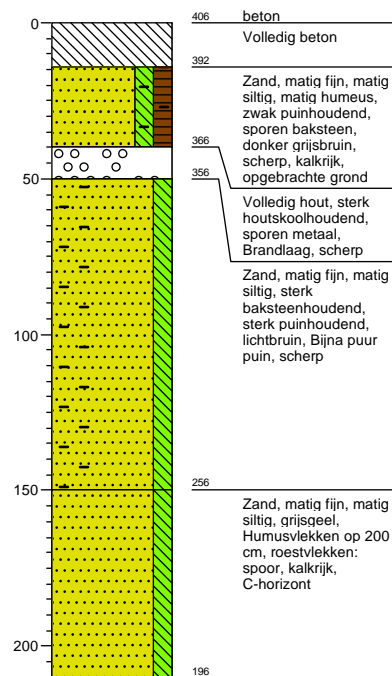
Boring: 2

Datum: 30-05-2017
 X: 71351,09
 Y: 449880,67
 Hoogte (m NAP): 3,99



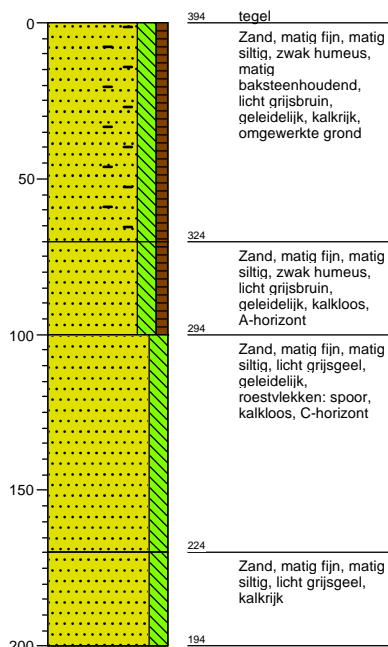
Boring: 3

Datum: 30-05-2017
 X: 71354,49
 Y: 449869,88
 Hoogte (m NAP): 4,06



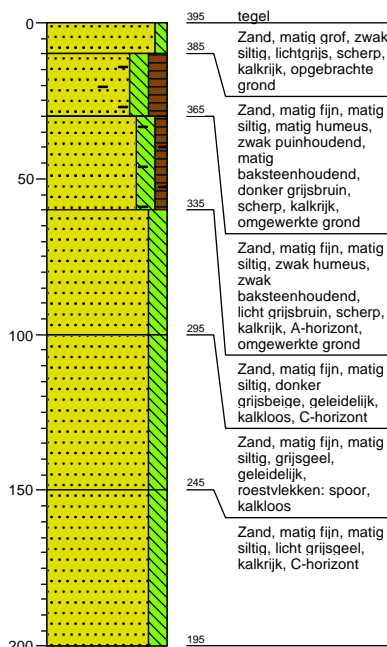
Boring: 4

Datum: 30-05-2017
 X: 71346,51
 Y: 449846,82
 Hoogte (m NAP): 3,94
 Opmerking: Naar buiten verplaatst



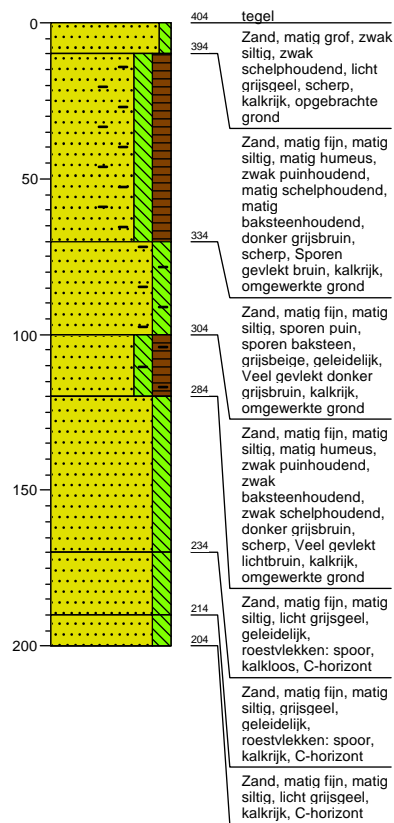
Boring: 5

Datum: 30-05-2017
 X: 71333,51
 Y: 449851,26
 Hoogte (m NAP): 3,95
 Opmerking: Verplaatst naar buiten



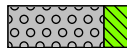
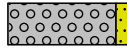
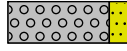
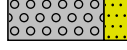

Boring: 6

Datum: 30-05-2017
 X: 71364,25
 Y: 449854,81
 Hoogte (m NAP): 4,04

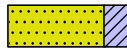
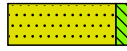





Legenda (conform NEN 5104)






grind

-  Grind, siltig
-  Grind, zwak zandig
-  Grind, matig zandig
-  Grind, sterk zandig
-  Grind, uiterst zandig

zand

-  Zand, kleiig
-  Zand, zwak siltig
-  Zand, matig siltig
-  Zand, sterk siltig
-  Zand, uiterst siltig


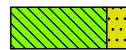
veen

-  Veen, mineraalarm
-  Veen, zwak kleiig
-  Veen, sterk kleiig
-  Veen, zwak zandig
-  Veen, sterk zandig



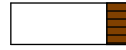



klei

-  Klei, zwak siltig
-  Klei, matig siltig
-  Klei, sterk siltig
-  Klei, uiterst siltig
-  Klei, zwak zandig
-  Klei, matig zandig
-  Klei, sterk zandig

leem

-  Leem, zwak zandig
-  Leem, sterk zandig






overige toevoegingen

-  zwak humeus
-  matig humeus
-  sterk humeus
-  zwak grindig
-  matig grindig
-  sterk grindig







geur

-  geen geur
-  zwakke geur
-  matige geur
-  sterke geur
-  uiterste geur




olie

-  geen olie-water reactie
-  zwakke olie-water reactie
-  matige olie-water reactie
-  sterke olie-water reactie
-  uiterste olie-water reactie

p.i.d.-waarde



-  >0
-  >1
-  >10
-  >100
-  >1000
-  >10000

monsters

-  geroerd monster
-  ongeroerd monster
-  volumering

overig

-  bijzonder bestanddeel
-  Gemiddeld hoogste grondwaterstand
-  grondwaterstand
-  Gemiddeld laagste grondwaterstand

-  slib
-  water

Legenda afkortingen Archeologische Boorbeschrijving (conform ASB 2008)

Percentages en Mediaan

Klasse	Zandmediaan
Uiterst fijn	63-105 µm
Zeer fijn	105-150 µm
Matig fijn	150-210 µm
Matig grof	210-300 µm
Zeer grof	300-420 µm
Uiterst grof	420-2000 µm

Nieuwvormingen

(1=spoor, 2=weinig, 3=veel)

Afkorting	Nieuwvormingen
FEC	IJzerconcreties
FFC	Fosfaatconcreties
FOV	Fosfaatvlekken
MNC	Mangaanconcreties
ROV	Roestvlekken
VIV	Vivianiet
VKZ	Verkiezeling
ZAV	Zandverkittingen

Bodemkundige interpretaties

Code	Bodemkundige interpretaties
BOD	Bodem
BOV	Bouwvoor
ESG	Esgrond
GLE	Gleyhorizont
HIN	Humusinspoeling
INH	Inspoelingshorizont
KAT	Katteklei
KBR	Klei, brokkelig
LOO	Loodzand
MOE	Moedermateriaal
OMG	Omgewerkte grond
OPG	Opgebrachte grond
OXR	Oxidatie-reductiegrens
POD	Podzol
RYP	Gerijpt
TKL	Top kalkloos
TRP	Terpaarde
UIT	Uitspoelingshorizont
VEN	Vegetatieniveau
VNG	Gelaagd vegetatieniveau
VRG	Vergraven

Bodemhorizont

Code	Bodemhorizont	Omschrijving
BHA	A-horizont	Minerale bovengrond
BHAB	AB-horizont	Overgangshorizont
BHAC	AC-horizont	Overgangshorizont
BHAE	AE-horizont	Overgangshorizont
BHB	B-horizont	Inspoelingshorizont
BHBC	BH-horizont	Overgangshorizont
BHC	C-horizont	Uitgangsmateriaal
BHE	E-horizont	Uitspoelingshorizont
BHEB	EB-horizont	Overgangshorizont
BHO	O-horizont	Strooisellaag
BHR	R-horizont	Vast gesteente

Sedimentaire karakteristiek, laaggrens

Afkorting	Afmeting overgangszone	Klasse
BDI	≥ 3,0 - < 10,0 cm	Basis diffuus
BGE	≥ 0,3 - < 3,0 cm	Basis geleidelijk
BSE	< 0,3 cm	Basis scherp

Kalkgehalte

Code	Kalkgehalte
CA1	Kalkloos
CA2	Kalkarm
CA3	kalkrijk

Archeologische indicatoren (1=spoor, 2=weinig, 3=veel)

Code	Omschrijving
AWF	Aardewerkfragmenten
BST	Baksteen
GLS	Glas
HKB	Houtskoolbrokken
HKS	Houtskoolspikkels
MXX	Metaal
OXBO	Onverbrand bot
OXBV	Verbrand bot
SGK	Gebroken kwarts
SLA	Slakken/sintels
SVU	Vuursteen
SXX	Natuursteen
VKL	Verbrande klei
VSR	Visresten

Bijlage 5: Periodentabel

